

PEITUST MÄNGIV KEVADSEEN

Tekst: **Erast Parmasto**

Foto: **Bellis Kullman**

Limatünnik (*Sarcosoma globosum*) on üks Eesti imelikumaid seeni. Alates 1937. aastast on teda leitud 17 kohas, viimasel veerandsajandil aga ainult neljas paigas. Vaid ühes Taevaskoja kuusikualuses näeb teda peaaegu igal aastal – alates maikuu esimestest päevadest. Mujal ta kord on, siis aga enam ei leita. Seeneteadlaste ja -sõprade kevadlaagreid on peetud 40 aastat limatünniku parimal kasvuajal, aprilli lõpust maikuu lõpuni. Otsisime alati, leidsime vist ainult ühe korra.

Rootsis peetakse seda seent kaduvaks liigiks. Norras ja Lätis on ta hävinud, tosinal maal on ta punases raamatus eriti ohustatud liigina kirjas. Mõistagi ka Eestis. Teda peetakse kuuse-põlismetsade seeneks – aga Taevaskojas on tal tänavu esmaleiu 50. aasta juubel ja ikka kasvab ta samas, inimestest mõneti talletatud paigas. Mõni harv aasta, kui ta seal tulemata on jäänud.

Eestis on viimastel aastakümnetel kevadised põuad taime- ja seenekasvule liiga teinud. Limatünnik on seda nagu ette aimanud: tünnikujuline kuni 8-sentimeetrise läbimõõduga tumepruunide kortsus seintega viljakeha on täis poolvedelat sülti. Selle sisu kuivainesisaldus on vaid umbes 0,2 protsenti! Kui kuivad ilmad kestavad, elab seen mitmeid nädalaid omaenese, varakevadise lumesulamise aegsetest või esimese kevadvihmaga saadud veevarudest. Alguses kuni detsimeetrikõrgune tünn vajub ikka madalamaks ja selle seinad voldiliseks nagu lõõtspillil. Alles

siis, kui seen on kaotanud oma kaalust üheksa kümnendikku, lõpeb viljakeha ülapiinl asuvas kausjas eoslavas eoste produtseerimine ja nende õhku paiskamine.

Limatünnik kasvab kogu Euroopas ainult kuuskede all, enamasti samblasse varjunult; mõnikord paistab otsijale temast ainult mustjas nõgus apoteetsiumiketas. Kus kuuski pole, seal ka seda seent ei leidu. Võib-olla on ta kuusega sümbioosis, moodustab mükoriisa? Seda veel ei teata; laboratooriumis kasvab ta igatahes ka elutul kunstlikul söötmel, nii ka Tartus Zooloogia ja Botaanika Instituudis ühes katseklaasis.

Euroopa Seenekaitse Komitee algatusel tegi Rootsi mullu ametliku ettepaneku limatünnik koos 32 teise seeneliigiga lisada Berni konventsiooni eriti kaitstavate liikide nimestikku. Eestiski saaks ta siis näiteks musta toonekurega või mõne haruldase kotkaliigiga võrdse kaitsestaatuse. Kaitsemeetmed saavad küll tublisti pehmemad olema, piiranguks saab tõenäoliselt ainult lageraie ärajätmine kasvukohas ja selle vahetus ümbruses.

Kui keegi lugejaist seda seent näeb, tuleks viljakeha ülaservast ja küljest lõigata kitsas lõik, ära kuivatada ja saata koos hästi täpsete leiuandmetega ZBI seeneteadlastele (Riia t 181, 51014 Tartu). Küllap tuleksime tänulikuna Teile külla leiu-paika vaatama ja seente salapärasest elust juttu puhuma.

↳

Euroopa Seenekaitse Komitee algatusel tegi Rootsi mullu ametliku ettepaneku limatünnik koos 32 teise seeneliigiga lisada Berni konventsiooni eriti kaitstavate liikide nimestikku.